

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

2

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 2

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 2

Одеса
2025

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 16.05.2025 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час** : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 2. – 716 с.
ISBN 978-617-8430-61-0

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» містять результати наукових досліджень і практичних напрацювань вчених, фахівців і військовослужбовців, здійснені в умовах повномасштабної війни. У збірнику представлено як теоретичні, так і емпіричні дослідження у галузях філософії, загальної теорії держави і права, історії права, сучасних соціально-політичних процесів, соціології та психології.

Особливу увагу приділено аналізу загроз національній безпеці в конституційному, міжнародному та європейському правовому контекстах, а також питанням трудового, соціального, земельного, аграрного та екологічного права. Окремі розділи присвячено функціонуванню економіки та підприємництва в умовах євроінтеграції.

У збірнику також розглянуто проблематику цифрової трансформації, захисту інформації та кібербезпеки в умовах воєнного часу, методику викладання іноземних мов, перекладознавство, лінгвістику і журналістику. Висвітлено наукові здобутки в адміністративному, фінансовому, морському та митному праві, реформуванні судової системи, діяльності прокуратури, правоохоронних органів та адвокатури. Окремо проаналізовано питання кримінального права, кримінального процесу, кримінології, криміналістики, судової експертизи, медико-психологічного забезпечення правосуддя, а також аспекти цивільного, сімейного, господарського права, інтелектуальної власності та патентного судочинства. Розглянуто також актуальні питання діяльності бібліотек у закладах вищої освіти та фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також практикам у галузях права, економіки, соціології, політології, психології, філології, журналістики та кібербезпеки.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

ISBN 978-617-8430-61-0

© НУ «Одеська юридична академія, 2025
© Автори статей, 2025

Ярова Ліліана Вікторівна ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	383
Калашнікова Людмила Володимирівна СТРАТЕГІЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ ЩОДО УБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ.....	385
Яковлева Лілія Іванівна ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС ЩОДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ІСТИНА, ІДЕНТИЧНІСТЬ, ІНТЕЛЕКТУАЛИ.....	388
Яценко Микола Анатолійович СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ТА ВІРТУАЛЬНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ МОЛОДІ.....	391
Каретна Ольга Олександрівна ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.....	395
Прохоренко Євгенія Яківна ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ДЕВІАЦІЙ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	398
Дмитрієв Вадим Вадимович ВПЛИВ «МЕДІАТИЗОВАНОЇ РЕАЛЬНОСТІ» НА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНІ.....	401

СЕКЦІЯ 20. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ОСОБИСТОСТІ ТА СОЦІУМУ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Цільмак Олена Миколаївна РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ПСИХОЛОГІВ.....	404
Ульянов Вадим Олексійович ХРОНІЧНИЙ СТРЕС В ФЕНОТИПІЧНІЙ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНЕТИЧНИХ НАСЛІДКІВ ТРИВАЛОГО ВПЛИВУ ІОНІЗУЮЧОЇ РАДІАЦІЇ.....	406
Бакурідзе Ніна Григорівна НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ОСІБ З ЛЕГКОЮ ЧЕРЕПНО-МОЗКОВОЮ ТРАВМОЮ ТА ВИБУХОВИМИ УШКОДЖЕННЯМИ ОКА У ВІДДАЛЕНОМУ ПЕРІОДІ.....	410
Герашенко Олександр Сергійович КІБЕРСОЦІАЛІЗАЦІЯ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ.....	412
Гурін Руслан Сергійович ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ.....	415
Джежик Ольга Володимирівна ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА ЯК ОСНОВНА ОРГАНІЗАЦІЙНА ФОРМА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ В ПРАВОЗАСТОСОВЧІЙ ГАЛУЗІ.....	417
Корнута Людмила Михайлівна ПСИХОЛОГІЯ КОМАНДНОЇ РОБОТИ В ПЕРІОД КРИЗИ.....	420
Лісовенко Анна Федорівна ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА НА КРИЗУ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	422
Павзюк Анатолій Анатолійович ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ СТІЙКОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО ЛІДЕРСТВА У КРИЗОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	426
Репнова Тетяна Петрівна ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА У ПОДОЛАННІ РИГІДНОСТІ МИСЛЕННЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....	428
Самара Ольга Євгенівна ВПЛИВ ПОРУШЕНЬ СЕКСУАЛЬНОЇ СФЕРИ НА ЗРОСТАННЯ СУЇЦИДАЛЬНИХ НАСТРОЇВ У КРИЗОВИХ УМОВАХ.....	430

бовців, ветеранів, добровольців, а також сім'ї загиблих. Потреба у формуванні повноцінної державної ветеранської політики стала нагальною. В 2023 році було створено Міністерство у справах ветеранів, розроблено державну стратегію ветеранської політики, запущено перші програми психологічної реабілітації та соціальної адаптації колишніх бійців. Разом з цим, держава визнала необхідність реформування медичної системи для надання якісної допомоги ветеранам, зокрема у сфері психічного здоров'я та протезування.

Таким чином, у період з 2022–2025 роки державна соціальна політика України пройшла етап глибокої трансформації. Війна стала не лише викликом, а й імпульсом до змін, що тривалий час відкладалися. Україна змогла зберегти основні елементи системи соціального захисту, розширити цифрові послуги, посилити співпрацю з міжнародними партнерами та закласти основи для побудови сучасної, ефективної, прозорої моделі соціальної політики, здатної відповідати на потреби громадян як у кризові, так і в мирні часи.

Ключові слова: соціальна політика, війна, внутрішньо-переміщені особи, соціальні виплати, гуманітарна допомога, соціальна сфера, цифровізація, держава.

Keywords: social policy, war, internally displaced persons, social payments, humanitarian aid, social sphere, digitalization, state.

Калашнікова Людмила Володимирівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри соціології, доктор соціологічних наук, професор*

СТРАТЕГІЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ ЩОДО УБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Стратегія поведінки, яку обирає людина для забезпечення власної життєдіяльності, визначається взаємодією між конкретними обставинами соціального буття та її внутрішніми особливостями. До останніх належать мотиваційно-ціннісна сфера, набутий досвід, характер та інтенсивність її міжособистісних відносин. Оскільки суб'єктивність особистості постійно формується когнітивними та оціночними процесами, зміни в її розумінні безпеки та небезпеки тісно пов'язані з динамікою життєвих умов і появою нових цілей після досягнення попередніх. Загальний матеріальний процес відображення реальності є результатом сприйняття об'єктивного світу з боку особистості як суб'єкту пізнання, адже з розвитком її свідомості постає питання про якість цього відображення та достовірність отриманих знань [1].

Г. Сельє стверджує, що всі можливі реакції особистості на кризову ситуацію можна умовно поділили на три групи: перша з них передбачає активне та усвідомлене управління ситуацією, що призводить до особистісного зростання та розширення поведінкових можливостей; друга – характеризується імпульсив-

ністю та неадекватністю оцінки, нерідко супроводжується зниженням самооцінки та спрощенням поведінки; третя є пасивною втечею від стресу та спроба захиститися від негативних емоцій [2]. Звужуючи соціологічне дослідження до нанотенденцій безпеки життєдіяльності, звернемося до диспозиційної теорії особистості, ключова ідея якої полягає в тому, що розуміння або передбачення поведінки людини можливе на основі вивчення її схильності до сприйняття та оцінки конкретної ситуації. Якщо розглядати поведінку з точки зору її спрямованості на досягнення цілей різної віддаленості, що є її визначальною рисою, можна виокремити кілька рівнів. На першому рівні відбувається реакція на безпосередню ситуацію та швидкі зміни зовнішнього середовища. У звичайних умовах поведінка залишається цілеспрямованою, формуючись через взаємодію всіх складових диспозиційної структури. Проте кризові обставини можуть спровокувати емоційні зриви, такі як паніка, агресія чи депресія, призводячи до часткової або повної втрати самоконтролю. На наступному рівні, на основі засвоєних соціальних настанов та ціннісних орієнтацій, розробляються поведінкові плани та програми. У цьому процесі беруть участь складніші поведінкові програми, когнітивно-емоційні елементи соціальних настанов, які відповідають ситуації та забезпечують готовність до типової поведінки. Успішне досягнення життєвих цілей та вибір адекватних засобів передбачає узгодження та послідовне планування дій, що становить формування стратегії поведінки.

Прагнення особистості щодо підтримки безпеки її життєдіяльності може здійснюватися як зовнішніми силами (активація захисних систем, частиною яких є індивід), так і внутрішніми зусиллями (самозахист). Самозахист, особливо в кризових ситуаціях, є складним процесом, спрямованим на збереження динамічної рівноваги між потребами самовираження та саморозвитку на різних рівнях функціонування особистості, а в довгостроковій перспективі – на підвищення шансів на виживання та збереження здоров'я.

С. Лисенко в межах теорії управління досліджував стратегії забезпечення життєдіяльності особистості, враховуючи її попередній досвід та психологічні особливості [3, с. 178]. Він підкреслював наявність певного рівня захисних властивостей у кожній людині, проте їх може бути недостатньо для виживання в складних умовах або при свідомому порушенні балансу системи безпеки. Тому важливо розглядати узагальнені захисні властивості особистості, які проявляються у стратегіях безпечного функціонування, розвитку та виживання в кризових умовах. Перша стратегія передбачає здатність протистояти як внутрішнім, так і зовнішнім ненавмисним загрозам, мінімізуючи наслідки ризиків у звичайних умовах за допомогою власних захисних механізмів. Друга – це здатність протистояти навмисним впливам, таким як конфлікти, бойові дії, теракти, системні кризи та соціальні трансформації, які часто супроводжуються одночасним впливом як навмисних, так і ненавмисних небезпек, де уникнення одних може посилити дію інших. Здатність особистості безпечно функціонувати та виживати в екстремальних умовах однаково важлива для збереження життя [3, с. 172–177].

За наявності навмисних загроз властивості безпечного функціонування та виживання проявляються одночасно, а їх сукупність визначає рівень загальних втрат системи. В кризових ситуаціях втрати від навмисних дій збільшують природні втрати, причому зі зростанням інтенсивності навмисних впливів зростає і частка втрат. Такий поділ є умовним, оскільки в реальному житті людина може стикатися з кількома небезпеками одночасно, де уникнення одних може призвести до посилення інших. В умовах конфліктів, особливо військових, безпечне функціонування та виживання особистості взаємопов'язані.

Згідно з теорією аномії, безпечна поведінка не є типовою для всіх, тому масове ігнорування норм безпеки, зростання ризиків соціальної дезорганізації, депривації та відчуження при усвідомленні їх існування провокує аномічний стан суспільства. В сучасній Україні лише незначна частина населення декларує безпечні цілі й дотримується їх у житті. Натомість поширені інноваційні, інституційно заборонені способи досягнення цілей, готовність ризикувати заради багатства та влади. Ритуалізм пов'язаний з неприйняттям ризиків соціально-економічної, політичної нестабільності. Економічна деривація, незатребуваність знань, неможливість самореалізації та незадоволення базових потреб призводять до соціальної відчуженості та ескапізму. Події 2014 р. свідчать про присутність бунту як реакції на зростання деструктивних ризиків за умови дисфункціональності провідних соціальних інституцій.

Аномія на особистісному рівні суперечлива, адже вона ускладнює адаптацію, призводячи до накопичення негативних явищ, але й сприяє інтеграції асоціальних норм. Дезорганізація особистості супроводжується втратою ідентичності та внутрішньою дезорганізацією, тому індивідуальна аномія є продовженням суспільної, що дестабілізує соціум та створює загрози безпеці.

Аналізуючи сучасне українське суспільство, О. Злобіна відзначає, що в кризових умовах поведінка набула форм виживання (індиферентність, пасивна адаптація або зосередження на власних інтересах) [4]. М. Шульга вказує на парадокс стратегій поведінки більшості населення без соціальних перспектив та довіри до влади, але з орієнтацією на цінності споживання. В умовах соціального виживання страх є сильним деструктивним фактором, що спрощує життя до задоволення елементарних потреб та знижує життєву активність [5, с. 9–15].

Дослідники повинні вивчати стратегії самозахисту в умовах військового конфлікту. І. Руценко вважає, що під час ескалації соціальних суперечностей емоційна оцінка невизначеності, залежна від інформаційного впливу, є першочерговою [6]. Воєнний стан провокує зростання загальнокримінальної та військової злочинності, створюючи нові та посилюючи існуючі загрози безпеці українців.

Узагальнюючи, зауважимо, що сьогодні доцільно розрізняти пасивні (адаптація) та активні (протидія або ухилення) стратегії поведінки особистості щодо убезпечення її життєдіяльності, де останні можуть варіюватися залежно від складності захисних реакцій: параметрична (використання усталених способів уникнення), подієва (вибір найефективнішого способу), ситуативна (вибір

найменш витратного способу залежно від рівня небезпеки), проблемно-цільова (вибір заданого кінцевого стану системи) та проблемно-завданнева (вибір оптимального механізму захисту для досягнення кінцевої мети) [7].

Список використаних джерел:

1. Kalashnikova L., Yarova L. Social and Personal Fears of the Population of Ukraine: Character and Structure in the Sociological Dimension (1992–2021). *Communist and Post-Communist Studies Journal*. 2023. 56 (3). P. 150-175. URL: <https://online.ucpress.edu/cpcs/article/56/3/150/196338/Social-and-Personal-Fears-of-the-Population-of>.
2. Сельє Г. Стресс без дистресу. *Журнал неврології ім. Б. М. Маньковського*. 2016. № 1. С. 78–89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jorn_2016_1_13.
3. Лисенко С. Теорія управління безпекою соціальних систем (організацій) : курс лекцій. Київ : ДП Вид. дім «Персонал», 2014. 460 с.
4. Соціальна регуляція поведінки в умовах суспільної нестабільності / за ред. О. Злобіної. Київ : Інститут соціології НАН України, 2013. 319 с.
5. Геополітичні орієнтації населення і безпека України. За даними соціологів / упоряд. М. О. Шульга. Київ : ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф», 2009. 88 с.
6. Рущенко І. П. Війна і девіація. *Девіантна поведінка: соціологічний, психологічний та юридичний аспекти* : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 10 квіт. 2015 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ, Ф-т права та масових комунікацій, Кафедра соціології та психології; Соціологічна асоціація України. Харків : ХНУВС, 2015. С. 6–9.
7. Калашнікова Л. В. Безпека життєдіяльності особистості: соціологічні візії : монографія. Запоріжжя : КПУ, 2020. 352 с.

Ключові слова: особистість, кризові умови, стратегії поведінки, безпека життєдіяльності, убезпечення функціонування і розвитку, самозахист.

Keywords: personality, crisis conditions, strategies of behavior, safety of vital activity, security of functioning and development, self-defense.

Яковлева Лілія Іванівна

Національний університет «Одеська юридична академія»,

професор кафедри соціології,

доктор політичних наук, професор

ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС ЩОДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ІСТИНА, ІДЕНТИЧНІСТЬ, ІНТЕЛЕКТУАЛИ

У сучасних умовах особливої актуальності набуває дослідження філософського дискурсу європейської інтеграції. Адже, реалізація визначеного у Конституції інтеграційного курсу України неможлива без визначення фундамен-